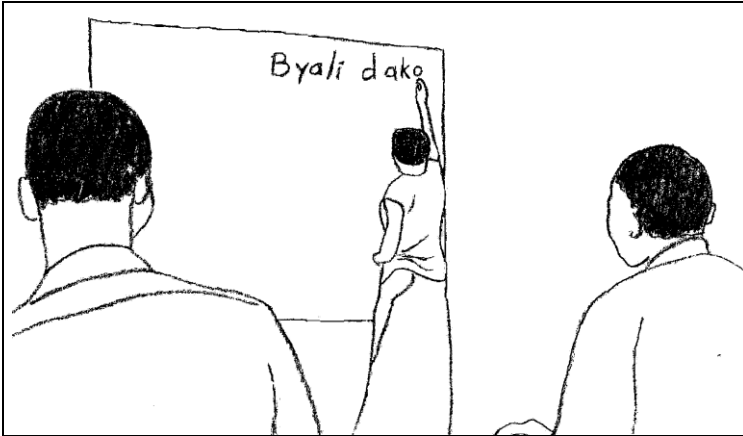

Byali Byendəm Sabə-dyaki

Syllabaire byali : Tome 2

Sabi yerəkau / Publié par :
Association des Alphabétiseurs de Matéri

et

SIL Bénin

1er trimestre 2009

Byali byendəm Sabə-dyaki

Syllabaire byali : Tome 2

Sabi yerəkau / Publié par :
Association des Alphabétiseurs de Matéri
S/C SIL, B.P. 45 ; Tanguiéta ; Rép. du Bénin

et

SIL Togo-Bénin (Matéri)
B.P. 45 ; Tanguiéta ; Rép. du Bénin

1er trimestre 2009

Tiim-kabə : SIL

Bailleur de fonds :

Ntə n dyebə n SAMBIENI Dourga (Kusegə)

wondə-bə bé cendə : TAWEMA Bernard (Matei)

Réviseurs de l'Association
des Alphabétiseurs de
Matéri :

GNAMMI K. Akoua
(Tetonga)

Sabi toyeni :

Textes écrits par :

GNARIGO Nathalie (Matei)

John Berthelette

Sabi futi :

Illustrations par :

Mlle del Carmen AVILERO

Tchébayoua D. OUOSSA

The Art of Reading (SIL)

John Berthelette

Carol Berthelette

N twagəsə-u

mansini hyahə :

Dactylographe :

GNARIGO Nathalie (Matei)

1 ^{ère} édition, 1 ^{er} tirage 2004 : 1 (220 exemplaires)
2 ^{ème} édition, 1 ^{er} tirage 2005 : 1 (450 exemplaires)
3 ^{ème} édition, 1 ^{er} tirage 2009 : 1 (450 exemplaires)
3 ^{ème} édition, 2 ^{ème} tirage 2010 : 1 (500 exemplaires)
3 ^{ème} édition, 3 ^{ème} tirage 2011 : 1 (500 exemplaires)
3 ^{ème} édition, 3 ^{ème} tirage 2014 : 1 (500 exemplaires)

© 2004, 2009. Tous droits réservés par SIL Togo-Bénin sur tout le contenu – y compris les textes et les images – de ce livre.

Tə twambə PADIC Matei yiebə n tə tiim-bə tə
karə dwopədyebə. Bə wagənu SIL Matei n tə tiim-bə
də í sabi yeim hyahə.

Avant-Propos

Chers lecteurs, notre souhait en écrivant ce livre, Tome 2 du syllabaire byali, est qu'il soit un moyen efficace par lequel vous pourrez commencer une grande aventure : lire et écrire en byali. Nous croyons que pouvoir lire sera une grande aide pour chacun qui y arrive. Nous croyons également que pouvoir écrire sera une grande aide pour tous les Berba.

Ce livre est le troisième d'une série qui a pour but d'apprendre la lecture et l'écriture aux Berba. Le premier de cette série s'appelle « Tə teini byali dakoru! ». La suite est le Tome 1 du syllabaire byali, et comporte les 24 premières leçons dans l'apprentissage du byali.

Ce livre-ci, le Tome 2, a pour but de montrer les lettres qui restent de l'alphabet byali. En enseignant l'alphabet, nous voulions également donner de bonnes choses à lire. Pour cela, ce livre contient des conseils pratiques pour la vie des Berba. Nous voulons également encourager chaque apprenant à passer du temps à écrire des choses qui l'intéressent dans son cahier à part.

Toyeni n cagə-i sabi hyahə n nəm nwam kəm :

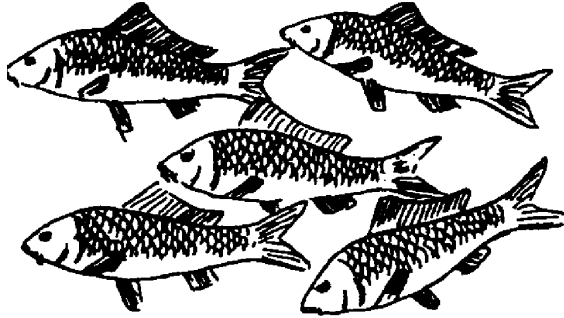
Tə n kwandənu bé dyem bé n hyá n dyeli, tə yeibə, i bei n nəm ya-bə sabi ali, tə n yensə-i bé diem ama də í sabi, də e : i fi cetə byali yaam də də dieməm. Tə hyá bé tə n dyeu sai n nəm maanə-u ala bé byendə yaam də dieməm, də yí u tiim magərə.

Sabə-dyaki hyamə, n dyeli nagə byensa byaləbə yaam də dieməm. Sabə-cembi yi touú bé cetə byensəm 1 bé tei tu 24. Sabə-dyaki sagə e n fiigə-i byali kənkana də də kənkandei. Dé tə byensu kənkana də kənkandei, tə nagə bé i mwana nin-susi i n yuum, ceri bé mwana byaləbə bwosi.

Byendəm 25

n	N
---	---

yansi
yan
an
a

1

a	a	a	u
an	an	an	un
yan	ban	hyan	hun

2

yan
ban
hyan
hun

3

yan	ban	hyan	hun
yam	bam	hyam	hum
ya	ba	hya	hu

4

yan
yansi

4

ban	han	hun	sa	im
bansəm	handə	hundu	sahə	hyim
			sahəru	

5

Niim pə desə. M pə desə. M hya tiim. M m hya.	m
--	----------

Pəbaru də Naru, bə nam pə di, bə sahə e. Naru puum e, də Pəbaru u yagə : «Dé a nagə bé n hyim suu, a n sahəru hina də yansi hundu. Bə sagə karə soya bé naam yuum bé paa kokou bé hya. M bigə yagə də sui, bə hyá bé tə də tou bənsəm də a sagə yí n tou. Kə yagə də sagə narə.»

U tə kaám bé tə : «¿ Nii-desəm bou a yahe ?»
Tə u yegə bé tə : «M bou.» U yegə tə ya bé tə : «Də sui.» Pəbaru də Naru, bə tou bə soru bé tei du nii-desəm.

Pəbaru yi bou tə bigə Sari yahə, bə ham də pisi hyáhə. Bé hyambə bé n nua də dii hyahə pə desə, tə də kaám bé tə : «¿ Barə n paa-i də a dii hyahə pə desə suu ? Dé a nagə a dii hyahə n desə, saam səsai, a də sarə.»

Sari yagə də niu duum, də nagə bé hya tiim. Bé pirə m sabi bé kaam. Tə də kaám bé tə : «¿ A hyá tiim suu ?» Də tə yegə bé tə : «M pə hyá.» Tə də tə : «Dé a nagə bé hya tiim, a pə duu bé yí ya m sabi suu. Dé a sagə nagə bé hya tiim, a handə nii-desəm bé m hya.»

Dabə tei Sabu duhu hyahə, u bia u saba bé bə simbə, bé n ham. Bə u busu suu, bé yasə bə saba, u a ya. U yagə u saba subi, bə yaa pə subi. U saba sagə sui.

7

U sahəru yansi hundu.

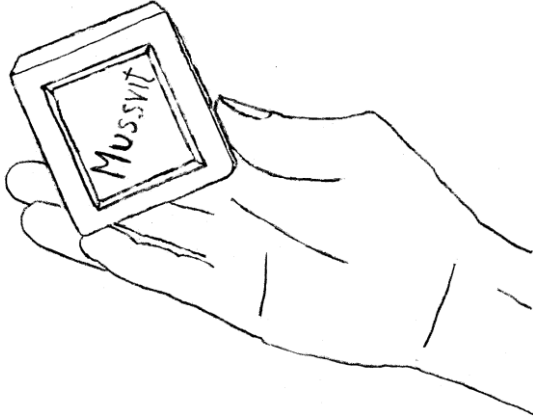
Byendəm 26

c	C
---	---

cebu

ce

e

1

e	a	u
ce	ca	cu

2

ce
ca
cu

3

ce	ca	cu
ke	ka	ku
he	ha	hu

4

ce	ni	so	nin	ca
cebu	nitə	sorə	ninsi	cagə
			sahərəninsi	

5

M yau ya u sebəsi bə tə : «I nitə i nei suu.»	i
M yau sebəsi i nitə suu.	i

Byendəm 27

ie
----

diem

iem

ie

1

ie	ie	ie
die	cie	yie

2

die
cie
yie

3

die	cie	yie
di	ci	yi
dei	cei	yei
de	ce	ye

4

em
diem

4

em	bə	ti	hu	ce	ri
ciem	yiebə	tihu	hunə	cesə	ceri

5

U sahəru bayia.	tən
U tən sahəru bayia.	

Sari yi ham də pisi hyáhə, bə diem Sabu sabi.
 Bé duu bə yí busə Sabu dau sabi hyahə. Naru yage
 də diem suu. Də saba sui, dabə yaa pə sui.

Pəbaru puum, bé kaám Naru bé tə : «¿ Dé a puum bæ nage a bigə n tou, a yí n sahəru barə bæ hyim ?» Naru tə yegə bé tə : «Dé a puum, a n sahəru hina də yansi hundu bæ hyim. Bə sage n sahəru soya kokou. Bə hyá bé tə, dé a hyim suu, a bigə yí ciem suu bæ sage yí n touú bansəm.» U hyá bé tə : dé bigə ciem suu, də sui.» Tə n cesə sani, bé hunə tə yahə bé cage tə dau.

Tihu touú tə dau u n nage tə du niim. Bé tə kaám bé tə : «¿ Niim bou soru hyahə ?» Tə u yegə bé tə : «M pə hyá.» Tə ya tə sebəsi sə tei bé m du.

Pəbaru n yi tei sani Sari yahə, tə yi cage də yahə yiebə bé tə : «Dé i nage i bisi ciem suu, i n sahəru yansi, hina də soya. Bayia touú bansəm. Dé a sage hyim suu, də sui.» Sari yagə tə ceri sui. Bé yisə bé tei karə bayia də soya bé naam kokou yuum.

Sabu nage də u yahə yí n desə. Saam səsai, u tən sarə u duhu hyahə, bé sarə u dii hyahə, də sə pəpei. U n sage tən nage sani bé du niim, u sebəsi tən touú e bæ soru, bé tei tə sorə suu, bé du niidesəm. Dé bæ sage nage bé sahə, də bæ sahərəninsi pə desə, u sebəsi tən pirə cebu, bé nitə sə nei, i sə pəpei. Sə pirə sə sahərəninsi, bé paa soru hyahə, bé sə sorə, sə sə pəpei.

7

¿ Naru bigə ciem suu ?

Byendəm 28

w	W
---	---

waki

wa

a

1

a	u	o
wa	wu	wo

2

wa
wu
wo

3

wa	wu	wo
pa	pu	po
ca	cu	co

4

wa
waki

4

wu	tai	wa	pu	nun
wusə	pitai	wasə	pugə	nundə

5

Sabu ya u sebəsi bé tə : «A ! Niim pə desə.» Sə u yegə bé tə : «A ! Tə yi pə hyá e !»	!
---	---

Naru dau cagə bé tə : «Pitai yiebə wusə waki.»
Naru sə, «Də sui, m nagə bé tei.»

Naru tei bé n nua pitai yiebə yagə : «¿ I nagə
bé pugə i bisi suu ? Dé i nagə i bisi ciem suu, bé n
tóu bansəm bə sagə n tou, i n sahəru hina, də soya

hundu də yansi hundu, də sə hyim. Də sagə sui, də a puum, a n hyim suu.»

Bé tə : «Dé i nagə sani bé du niim, i du nii-desəm. Dé i bisi nagə bé hya, sə handə nii-desəm bé hya. Dé niim pə desə, sə pə m hya.» Bə sagə ya bé tə : «Dé i tən nagə sani bé sahə, i nundə cebu, bé handə nii-desəm, bé nitə i nei, i sə pəpei. Bə sagə sorə i sahərəninsi, sə n desə.»

Pəbaru yi bou waki hyahə, bé cesə bə ceri suu. Waki n yi wasə sani, tə hunə bé tei Sabu yahə. Bé u cagə bé tə : «Pitai yiebə waki yi narə suu.»

Naru n yi pisə sani bə dou, u bigə yi dou dii hyahə bé n yuum kə saba. Naru ham u pisi hyáhə, bə diem pitai yiebə ceri u sabi hyahə, u pə nagə bé i duu.

Tihu tou Naru də u niu sagə duum. U duu bé handə niim də m pə desə, bé hya u tiim. U yau dou u dii hyahə bé u ya bé tə : «A ! ¿ A hyambə ? ¿ Barə n paa-i a handə niim də m pə desə bé hya a tiim ?» U u yegə bé tə : «M yi pə hyá e.» U yau sə, «Də pə sui də hirəbə yí hya niim də m pə desə.»

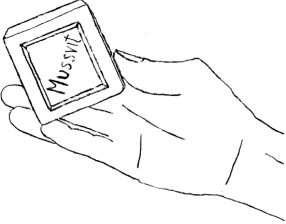

Sabu sebəsi tou sə soru, bé tei du nii-desəm. Sə hyá nii-desəm suu.

Sari yahə, sebəsi də dabə, bə dou dii hyahə, bə nagə ya bə saba. Sebəsi bia sə saba bé pisə bé dou. Dabə pə bia bə yaa, bə a yuum e.

7

ww Pitai yiebə wusə waki.
1 3
2 4

Byendəm 29 : sirəm

1		yansi	yansi yan an a
		cebu	cebu ce e
		diem	diem iem ie
		waki	waki wa a

2	yan yansi	ce cebu	iem diem	wa waki
---	--------------	------------	-------------	------------

Naru də Sari, bæ hunə bé n nua hirəbə bou bæ yahə. Naru bisi u wusə bé ya bé tə : «Sahərəninsi pə desə.» U sə kaám bé tə : «¿ Barə n paa-i də sahərəninsi pə desə ? ¿ Niim də cebu bou ? M yi

nagə i tei du niim, bé handə nii-desəm bé nundə cebu bé nitə i nei, bé pirə sahərəninsi səsai, bé sə sorə.» Bé tə : «Də i nagə bé pirə diru, i nitə i nei də cebu, i sə pəpei.»

Sabu dau u kaám bé tə : «¿ A yí sahə barə ?» Sabu sə : «Waki hyahə, bə cagə bé tə də sui də hirəbə yí n hyim suu, bé n touú bansəm. M yi nagə bə sahəru hina də yansi hundu, də m bisi hyim, bé n ciem suu. Bə sagə sahəru soya yuum kokou.» U n yi cagə sani u dau bé wasə, bé pirə pitai yiebə ceri sabi bé n pugə bə yuum.

Yagu sibə, də Sabu bigə nam pə sarə, u duhu hyahə pə n desə. U n douú sani dii hyahə, bé kə ya bé tə : «¿ A hyambə ? Duhu hyahə pə desə, də pə sui. Yisə, a tei sarə suu.» Kə u yegə bé tə : «M cesə.»

Tihu touú Pəbaru, də tə niu sagə duum, tə ham tə pisi hyáhə, tə nam pə dou. Tə yau tə kaám bé tə : «¿ A yí hya tiim ?» Tə u yegə bé tə : «A ! M pə hyá. M puum e. Də a puum, tiim səsai pə sui.» Tə yau sə, «Də sui. Də a puum bə nagə hya tiim, a tei pitai bé cesə bə ceri suu.»

M yau yi diem sabi bə busu u bigə Pəbaru. U dau yagə u pə diem suu. Də a yau saba pə sui, hirəbə abu, bə yaa yí n sui.

4

U nagə bé diem waki ceri.

Byendəm 30

bw	Bw
----	----

bwigə

bwi

i

1

i	o	e
bwi	bwo	bwe

2

bwi
bwo
bwe

3

bwi	bwo	bwe
bi	bo	be
wi	wo	we

4

bwi	bwa	wo	sau	am
bwigə	bwahə	wosə	Kasau	bwam

Naru dau Kasau u cage bá tə : «Pitai yiebə wusə waki. M yi nage bá tei. M bigə bwam, tihu kə tou, m yi nage bá tei cesə bə ceri.» Naru sə, «Də sui. Tei, a cesə bə ceri.»

Pitai yiebə cage hirəbə bé tə : «Də niim pə desə, də hirəbə m hya, bə yí bwahə. Də a pə nagə bə yí bwahə, bə hyambə də niim pə desə, a pə m hya. Də a nagə bé sahə, a handə nii-desəm, bé nitə a nei də cebu, bé sorə a sahərəninsi.»

Waki n yi wasə sani, Kasau hunə bé cage Naru bé tə : «¿ A hyambə ? Pitai yiebə ceri sui. Tei a nundə cebu.»

Naru sebəsi pirə soru bá tei Sari yahə bé du bwigə niim bé hunə. U hyambə sə soru hyahə, də niim pə desə. U sə tə : «A ! I pə yegə du Sari bwigə hyahə niim. M pə desə ; də i pə nagə bé yí bwahə, i pə m hya. ¿ I cesə ?» U sebəsi u yegə bé tə sə cesə.

¿ Barə n paa-i də Pəbaru yahə, bə yagə i n sahəru hina də yansi hundu ? Tə nagə bé pugə tə yahə yiebə suu e. Tə hyá bé tə yansi də hina, də tou bansəm, də bisi sagə yí n tou bə ciem suu. Də i tən nagə sani bé naam i yuum, i paa soya i bayia hyahə bé naam bé n sahəru, də sagə yí n sui. Tə yagə, «Də hirəbə pə cesə suu, bə tei pitai yiebə bə cage suu.»

Waki n yi wasə sani, Sabu hunə bé tei Pəbaru yahə. Tə kaam tə sabi bé u simbə, də tə yahə yiebə ham bə wosə. U yagə Pəbaru busu hirəbə, bə sagə busu suu.

6

M bwigə niim pə desə.

Byendəm 31

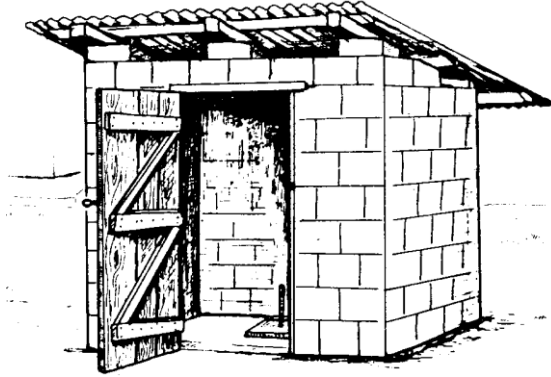
m	M
---	---

mindigə

min

in

i

1

i	e	ə
mi	me	mə

2

mi
me
mə

3

mi	me	mə
ni	ne	nə
ti	te	tə

4

min
mindi
mindigə

4

hi
hirə

pin
pinhu

ma
magə
magərə

bwa
bwaməm

ko
korə

5

¿ U bou man tə ? U bou u dii yahə.	man tə
--	---------------

Kasau yi bou Pəbaru yahə, də tə sahə tə diru bə nage di. U tə kaám bé tə : «¿ Mindigə bou a yahə ?» Tə u yegə bé tə , «M dau nage bé mei mindigə tə yahə, u nam pə mei.» U yegə tə kaám

bé tē : «¿ U nagē bé kē mei man tē ?» Tē u yegē
bé tē : «M nam pē hyá.» U tē tē : «Dé u hunē sani,
a u cagē bé tē u pē kē mei bwigē hau.»

Kasau n yi bou sani Pēbaru yahē, u yi hyambē
dē tē bisi bwam. Kasau n hunē sani u yahē, bé
cagē u bisi bé tē : «Dé i pē nagē bé bwahē, dé
pinhu i korē, i tei mindigē hyahē.» Bē sagē ya u
sebēsi bé tē : «I pugē mindigē suu. Bē hyá bé tē,
dé kē hyahē pē desē, dē tōú bwamēm.»

Naru tei Pēbaru yahē, bé n nua tē ham bē sahé.
Tē u simbē suu, bé u kaám bé tē : «Dé a puum, bē
sagē bwam, dē tihu a tōú, a yí paa barē ?» Naru tē
yegē bé tē : «A tei pitai hyahē, bé cesē pitai yiebē
ceri suu, bē hyá bé tē : dé a puum, tiim bou, bē pē
sui. Bé nundē tiim, bé m hya, bé pisē. Dé m pē
wasē, a pē m kaam.» Pēbaru sē, «A ! M yi pē hyá
bé tē pitai yiebē tōú ceri dē i sui.»

Pitai yiebē wusē hirēbē waki bé cagē nii-desēm
hau. Bē yagē dé hirēbē hyambē dē bē bwigē hyahē
niim pē desē, bē pē m hya. Bé hyá bé tē, dé m pē
desē, m tōú bwamēm dē m wosē. Dé bē m hya, bē
yí bwahē.

Bē sagē yagē dē sui, dé hirēbē nagē bé di, bē
karē cebu bé nitē bē nei, i n desē magērē suu. Dé
hirēbē nagē bé hirē bwamēm, bē tēn nitē bē nei
suu. Pēbaru sē, «A ! M yi di bē pē nitē m nei.»

7

¿ Mindigē bou man tē ?

Byendəm 32

kw	Kw
----	----

kwanu
kwa
a

1

a	i	e
kwa	kwi	kwe

2

kwa
kwi
kwe

3

kwa	kwi	kwe
bwa	bwi	bwe
ka	ki	ke

4

kwa
kwanu

4

kwan	na	-tu	yan
kwandə	naru	su-tu	yangə
kwandənu	kwanaru		

Naru tei Pəbaru yahə bé n nua tə ham tə pisi hyáhə. U tə kaám bé tə : «ĭ Pitai yiebə wusə waki man tə ? M nagə tei bé cesə bə ceri.» Tə u yegə bé tə : «Bə wusə waki pitai hau e.»

Bə nagə cagə hirəbə diru n su-tu hau e. Bé tə : «Dé a pə nagə a bigə bwahə, bə sagə nagə kə kwanu n ciem suu bə tou, kə kwandənu bé n hyim

hina, soya də yansi. Dé a ciem bə pə pugə a kwanu suu, a yí yangə. Də sani, dé a pə nagə a kwanu yangə, a n hyim suu. Bə sagə n hyim bayia, bé n tou bansom.» Bé cage bé tə : «Dé a nagə bé naam a kokou yuum, a paa soya a bayia hyahə bé naam bé n saheru, də tou kwanaru suu, bə sagə narə.»

Pitai yiebə hyambə də hirebə wosə magərə bə bwam. Bə cage bé tə : «Dé niim pə desə, i pə kwandənu bé m hya, bə hyá bé tə m tou bwaməm. Dé i bwam, i kwandənu bé tei pitai hyahə bé cesə pitai yiebə ceri. Dé bə i cage bé tə i kwandənu bé hya tiim, i m nundə.»

Bé tə : «Dé pinhu a korə, a kwandənu bé tei mindigə hyahə. Dé a wasə, a nitə a nei də cebu. Dé a nagə pirə diru bé di, a sagə nitə a nei, i sə pəpei. Dé a di bé wasə, a sorə a saherəninsi suu.»

Naru n yi hunə sani, bé cage u dau Kasau bé tə : «Pitai yiebə kwanaru ceri sui magərə.»

Pəbaru bigə tou kwanaru, bə hyá bé tə : tə yahə, mindigə bou. Tə n tən nagə sani bé du niim, tə tən du nii-desəm e. Dé mindigə bou bwigə hau, tə pə kwandənu bé du kə niim bə hyá bé tə m tou bwaməm.

Sabu yahə, mindigə kwa. Dé pinhu korə u bigə, kə tən tei duhu hyahə e. Nii-desəm kwa, də cebu sagə kwa. U bigə tən bwam sani səsai.

6 Sabu yahə, bwaməm kwa!

Byendəm 33

hyw	Hyw
-----	-----

hywambəkə

hywam

am

a

1

a	ə
hywa	hywə

2

hywa
hywə

3

hywa	hywə
hya	hyə
ha	hə

4

hywam
hywám

5

hywam
hywambə
hywambəkə

hywan
hywangə
hywangətu

wu
wurə

wu
wutə

6

Pitai yiebə ya hirəbə bé tə : «I nitə i nei suu.» Bə bə cesə, bé i nitə suu. Bə yagə, də í ceri sui.	í
	i

Kasau hywambəkə toú mindigə kə yahə. Dá pinhu korə kə tən tei hyahə. Kə yahə yiebə səsai hywám kə hyahə e. ¿ Saam səsai, kə sebəsi tən sarə man tə ? Sə tən sarə mindigə hyahə e, kə n

desə. Kə yi pə kə mei kə bwigə hau, bə hyá bé tə kə pə nagə mindigə hywangətu dóu bwigə hyahə.

Kasau hywambəkə hyambə də hywangətu bou u duhu hyahə də u bwam. Kə sarə, bé wurə hywangətu bé wutə. Kə hyá bé tə hywangətu toú bwaməm də m wosə.

Dé kə sebəsi nagə du niim, sə yí du nii-desəm e. Kə yahə, hirəbə səsai hywam nii-desəm e. Bə hyá bé tə : dé bə duu bə handə niim də m pə desə, bə hya, bə yí bwahə.

Kasau də Naru, bə ya bə sebəsi bé tə : «Tei, i nundə cebu. Dé i nundə bə hunə, i nitə i nei, i sə pəpei. Bé pirə i soru, bé handə nii-desəm, bé karə cebu, bé pirə i sahərəninsi, bé sə sorə suu.»

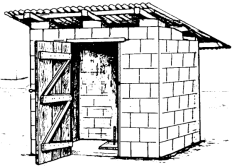

Pəbaru cagə tə dau bə yagə, tə yi nagə bé tei waki bé cesə pitai yiebə ceri. Waki n yi wasə sani, tə hunə bé tə : «Də í ceri, i yi sui magərə suu. Pitai yiebə yagə, hirəbə bwam bə wosə magərə. Bə hyá bé tə bə pə hyim diru n su-tu. Hina də yansi kwa bə hundu hyahə. Dé a pə pugə a kwanu suu, a yí yangə. Də sani, dé a nagə hirə a kwanu bwaməm, a n hyim suu.»

Bé cagə bé tə : «Dé a sahəru diru n su-tu, kwanaru yí n bou a yahə ; a bigə yí n ciem suu, bə sagə yí n toú bansəm. Tə dau sə, «A ! Magərə e. Də kwandənu də m yí tei pitai hyahə bé cesə bə ceri də m kwanaru hau.»

8

Dé i nei pə desə, i i nitə.

Byendəm 34 : sirəm

1		bwigə	bwigə bwi i
		mindigə	mindigə min in i
		kwanu	kwanu kwa a
		hywambəkə	hywambəkə hywam am a

2	bwi bwigə	min mind mindigə	kwa kwanu	hywam hywambə hywambəkə
---	----------------------------	---	----------------------------	--

¿ Kasau, Naru də Pəbaru, bə yi bou man tə ? Bə yi bou Sabu yahə e bə ham. Naru yagə, dé a yahə mindigə bou, də sui. Pəbaru yagə, tə yahə yiebə hywám mindigə hyahə e. Tə sagə cage bé tə : «Dé a nagə mei a mindigə, a pə kə mei a bwigə hau, bə hyá bé tə a pə nagə kə hywangətu doú bwigə hyahə.»

Naru cagə Sabu bé tə : «Pitai yiebə yagə, bæ nage də hirəbə yí hywam nii-desəm, bæ hyim diru n su-tu bé hirə bwaməm. Bə hyambə də bisi wosə magərə bæ bwam, bæ hyá bé tə, dé mindigə kwa hirəbə yahə, bwaməm yí n wosə magərə. Dé mindigə bou a duhu hyahə, də pinhu tən a korə, a kwandənu bé tei hyahə e. Saam səsai, a sage kwandənu bé kə sarə suu, kə sə pəpei.»

Saam səsai, Kasau hywambəkə tən sarə e duhu hyahə bé wurə hywangətu bé tei wutə.»

Bé tə : «Dé i nundə cebu, bæ nitə i nei suu, də sui. Dé i nei pə desə, bwaməm bou i hyáhə. Dé i di, dé i nei tóu hywangətu, i yí bwahə. Dé a bigə bwahə, kə yí yangə, bé n kwa bansəm.»

Sabu u kaám bé tə : «¿ Naru, dé bigə pə hyim diru n su-tu, də tóu barə ?» Naru u yegə bé tə : «Dé a pə sahəru diru n su-tu, bigə kwanu pə ciem suu, kə yí n bwam sani səsai. Diru bou bé yí mei bigə kwanu suu. Tə e : soya, yansi də hina. Dé a puum, də sagə sui dé a yí n hyim diru n su-tu.» Bə sagə cagə bé tə : «Pitai yiebə tóu ceri də i sui magərə suu. Də kwandənu də i yí tei bé cesə.» Sabu n cesə sani də í ceri, bé tə : «A ! M yi pə hyá !»

U n yi hunə sani, bé doú u dii hyahə, də u dau pisə, bæ nam pə dou. U u cagə pitai yiebə ceri. U u ya bé tə : «Dé a pə nage bé i duu, a i diem a sabi hyahə.»

4 ¿ Barə n paa-i də u pə hyá ?

Byendəm 35

uoi
-----

yuoi
uoi

1

uoi	uoi	uoi
yuoi	nuoi	buoi

2

yuoi
nuoi
buoi

3

yuoi	nuoi	buoi
yoi	noi	boi
yui	nui	bui

4

uoi	sin	ku	won	bu
yuoi	sində	kuhu	wondə	bure

5

U u yegə bé tə : «Bansəm bou. Ama , m bigə kwanu hyahə pə narə.»	ama
--	------------

Pəbaru bambə tə bigə bə sində bé tei tə kuhu hyahə, bə nage bé bure tə bayia. Tə n yi sində sani, bé hyambə Naru, bé u simbə bé u busə suu, bé u kaám bé tə : «¿ Bansəm bou a yahə ?» Naru tə yegə bé tə : «Bansəm bou. Ama, m bigə bou də kə kwanu hyahə pə narə suu. Sani səsai, kə tən

buusu.» Pəbaru yegə bé u kaám bé tə : «¿ Kə bwam man tə ?» Naru tə yegə bé tə : «Kə nuoi duum. ¿ M yí paa barə ?»

Pəbaru u tə : «A ! Dé kə nuoi duum, a kwandənu bé tei pitai hyahə, bə kə wondə. A yuoi narə də pitai bou.»

Naru pə hyá diru n su-tu. U kaám Pəbaru bé tə : «¿ Barə diru n su-tu ?» Tə u yegə bé tə : «Diru n su-tu e : soya, yansi də hina. Dé a nagə a bigə kwanu mei suu, a kwandənu bé n sahəru də í diru e. Dé a puum, də sagə sui də a yí n tə hyim.» U tə yegə bé tə : «A ! Yansi də hina kwa m yahə.» Tə u yegə bé tə : «Dé a nundə bé n sahəru, də sui.» Bé tə : «Soya kokou sagə narə magərə.»

Sabu n yí tei sani bé nagə naam u kokou yuum, hirəbə u hyambə bé u wusə bé u kaám bé tə : «¿ Barə n paa-i a paa soya a bayia hyahə ?» U bə yegə bé tə : «Də kwandənu də bisi yí n hyim suu, bé n touú bansəm də kwanaru.» Bé tə : «Diru bou bə yí mei bigə kwanu bə sagə yí hirə bwaməm. M yí pugə m bigə suu kə pə bwahə. M yí karə bayia də soya bé tei naam bé paa kokou, kə hya. Bə sagə sarə m duhu hyahə hywangətu, də sə pəpei.»

Naru ham u pisi hyáhə, də u dau Sari u yagə, «A pə duu bə yí diem dabə sabi. Də sui də a yí bə busə suu sabi hyahə. Dabə abu, bə nagə də hirəbə yí n bə busu suu.»

7

Kə bou. Ama, kə bwam e.

Byendəm 36

dw	Dw
----	----

dwopu

dwo

o

1

o	a
dwo	dwa

2

dwo
dwa

3

dwo	dwa
bwo	bwa
kwo	kwa

4

dwo	du	du	dwon
dwopu	durə	duum	dwonde
	mindurə	doduum	
	mindurəhu		

Pəbaru sində bé tei Kasau də Naru, bə yahə. Naru tə simbə suu, bé tə kaám bé tə : «ǝ Bansəm bou ?» Tə u yege bé tə : «Bansəm bou.» Bə n yi ham sani, Naru tə cagə bé tə : «Tihu toú m bigə, də kə yuoi duum. A toú tiim ?» U tə yege bé tə : «Tiim kwa. Ama, barə n paa-i a pə tei pitai, bə kə wonde suu ? Pitai yiebə ceri sui magərə.»

Kasau dwopu cage u hywambəkə bé tə : «M bigə yagə doduum də mindurəhu kə toú də kə sage pə hyim suu.» U u ya bé tə : «Tei pitai bə kə wondə.»

U n yi tei sani pitai hyahə, pitai yiebə wondə u bigə suu bé u cage bé tə : «Dé a nagə hirə a bigə doduum də mindurəhu, kə kwandənu bé n hywám mindigə hyahə, bə sagə hywam nii-desəm sani səsai.

Dé kə nagə bé di, kə nitə kə nei də cebu, i sə pəpei. Dé diru pə desə, də kə nei sagə pə desə, də toú bwaməm.

A pə yasə m dwondə a yahə hau yiebə. Saam səsai, a sarə suu a duhu hyahə bé wurə hywangətu bé tə wutə.»

U sə, «Magərə e. Kə tən hyim bə pə nitə kə nei də cebu. Də e n kə paa-i bwaməm.»

Kasau dwopu n yi hunə sani də í pitai hau, bé cage u hywambəkə bé tə : pitai yiebə ceri sui magərə. U yagə u pə nagə bé i duu, u nagə bé i diem u sabi hyahə. U hywambəkə sə, «¿ A hyambə, dé a yi pə tei, a yi cesə ?»

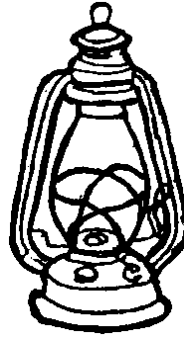
Sari burə də kuhu hyahə soya də bayia. Də hywambəkə də kaám bé tə : «¿ A karə man tə soya bé burə a kuhu hyahə ?» Də kə yegə bé tə : «M nundə e, ama dé a nagə a tei Kasau yahə, a yi karə.»

6

¿ U dwopu bou man tə ?

Byendəm 37

f	F
---	---

firi
fi
i

1

i	u	a
fi	fu	fa

2

fi
fu
fa

3

fi	fu	fa
ti	tu	ta
mi	mu	ma

4

fi	fu	de	hi	fu
firi	fugə	desəm	hirau	fusə
	fugəbibi			
	ninfugəbibi			

5

Də a nage desəm, firi kwandənu bé n bou a n yuum tahi .	tahi
---	-------------

Naru hywambəkə nage bé ya kə saba bé n ham duhu hyahe bə yuum. Kə yage kə yuoi duum.

Pəbaru kə ya bé tə : «Də hirau yuum yagu də firi

kwa, u yí fi b́ yagə u nuoi. Dé firi bou duhu
hyahə, də sui.» Kə tə kaám b́ tə : «¿ Firi
kwandənu b́ n bou man tə ?» Tə kə yegə b́ tə :
«Firi kwandənu b́ n bou a n yuum tahi a saba. Də
desəm pə wosə, də pə sui.»

¿ Kasau yi toú waki man tə saam ? U yi toú waki
pitai hau. U tei b́ hunə b́ cage u dwopu b́ tə:
«Pitai yiebə yagə, d́ a du niim b́ hyambə də
ninfugəbibi sində hyahə, a m wutə. Bə hyá b́ tə
ninfugəbibi toú bwaməm, də m wosə magərə.

D́ a pə nagə mindurəhu a korə, də pinhu tən a
korə, a n hywám mindigə hyahə, bə sagə hywam
nii-desəm. D́ hywangətu bou a nei hyáhə, a i nitə
suu də cebu, b́ fi bwaməm pə a korə. D́ a sagə
nagə hirə bwaməm, a n hyim diru n su-tu.

D́ a bwam, a pə yasə bwaməm dwondə a yahe
yiebə. D́ a kwanu nagə b́ fuseə, a doú a dii hyahə
b́ n pisə. D́ doduum a korə, a tei pitai bə a
wondə suu, a nundə tiim b́ hunə b́ n hywam.
Ama, d́ a hya də í tiim, də m pə wasə, a pə m
kaam.»

Sabu n cesə sani də í ceri, b́ wondə b́ n nua u
dau nagə di bə pə nitə u nei suu. U sə, «Sani səsai,
bə yagə hirebə pə n hyim də bə nei pə desə. ¿ A
pə cesə ?» U sə, «M yi pə hyá.»

7

f f¹₂ M toú firi m tahi.

Byendəm 38

fy	Fy
----	----

fyatu
fya
a

1

a	e
fya	fye

2

fya
fye

3

fya	fye
hya	hye
fa	fe
ga	ge

4

fya
fyatu

4

man	kwo	fye	ri	ko
mangəm	kworəm	fyerə	buri	kogə

5

U busu hirəbə səsai. Hyaməm sui.	hyaməm
--	---------------

Pitai yiebə wusə waki bə nagə bé cagə kwanaru hau. Kasau hywambəkə yi bou kə kuhu hyahə bé cesə, bé kaám kə dwopu bé tə : «¿ Waki yí n bou man tə ?» U kə yegə bé tə : «Pitai hyahə.» Kə u cagə bé tə : «A ! Dé hyaməm e, m nagə bé tei e.»

Waki hyahə, pitai yiebə yi cagə bé tə : «I səsai, i n hyim bayia sani səsai, a toú bansəm. I sagə n hyá bé tə, dé a nagə a kwanu mei suu, a n sahəru soya, yansi də hina.

Ama, dé hirau nagə bé hirə u kwanu bwaməm, u kwandənu bé n sahəru fyatu buri mangəm u hundu hyahə, bə hyim. Dé kwanu diru hyahə kworəm kwa, bwaməm yí n wosə magərə. Dé fyatu n su-tu bou u diru hyahə, u kwanu yí n ciem suu.»

Nuoi hau, bə sagə yi cagə bé tə : «Dé firi tən kwa yagu, a pə n yuum a saba. Də kwandənu də a yí kogə a firi, bé hyá bé tə, dé a yuum də desəm kwa, də pə sui. Ama, dé a nagə kogə firi, a də fyere suu, də n desə. Dé a nuoi nagə bé fusə, a bia a saba bé fi i pə yangə. Dé ninfugəbibi bou i hyahə, i yí fi bé yangə a nuoi.»

Waki n yi wasə sani, Kasau hywambəkə hunə bé cagə kə dwopu bé tə : «Dé a pə nagə nuoi bwaməm a korə, a kwandənu bé tei bé cesə pitai yiebə ceri. Də í ceri sui magərə. M yuoi narə, pitai yiebə wusə waki.»

Pitai tahi, bə sagə yi cagə doduum də mindurəhu hau. Bé tə : «Dé doduum də mindurəhu a korə, a n hyá hywangetu e. A tei pitai bə a wondə suu, a nundə tiim bé n hywam. Dé pinhu sagə a korə, a tei mindigə hyahə.»

7

U hyim suu. Hyaməm sui.

Byendəm 39 : sirəm

1		<p>yuoi yuoi uoi oi</p>
		<p>dwopu dwopu dwo o</p>
		<p>firi firi fi i</p>
		<p>fyatu fyatu fya a</p>

2	<p>uoi yuoi</p>	<p>dwo dwopu</p>	<p>fi firi</p>	<p>fya fyatu</p>
---	---------------------	----------------------	--------------------	----------------------

Naru hywambəkə yi bou kə kuhu hyahə, bé yisə bé tei Kasau yahə. Bə n yi nagə sani bé ya bə saba, desəm yi kwa. Kə u cagə bé tə : «Də i yuum yagu, də firi kwa, i nuoi yí fi bé yangə. Də i fyerə i firi, bé də kogə bé n yuum, desəm yí n bou.»

Pəbaru yi bou də tə sebəsi, bə yuum pitai yiebə ceri sabi. Sə tə kaám bé tə : «¿ Pitai yiebə ceri sabi hyahə, bə diem bé tə barə ?» Tə sə yegə bé tə : «Bə diem bé tə, hirəbə kwandənu bé n hywám mindigə hyahə. Bə hyá bé tə, dé bə pə hywám hyahə, də toú bwaməm. Bə sagə kwandənu, saam səsai, bé sarə kə hyahə, kə n desə.» Pəbaru cage tə sebəsi bé tə, i yuoi narə də i yí fi bé ya pitai yiebə ceri sabi hyahə.

Kasau dwopu yahə, u pə nagə hywangətu. Saam səsai, u bisi tən sarə e u duhu hyahə, də sə pəpei. Bə sagə wurə hywangətu bé wutə. ¿ Barə n paa-i də u pə nagə hywangətu ? U pə tə nagə bə hyá bé tə tə toú bwaməm də m wosə. Də í bwaməm, m bou hywangətu hyahə e. U sə, «Də hywangətu, kwa, duhu hyahə yí n desə magərə. Hyaməm, mindurəhu də doduum yí n kwa. Ama, dé doduum i korə i kwandənu bé tei pitai.»

¿ Kwanaru bou man tə ? Kwanaru bou Pəbaru yahə hau e. Tə yau hyambə də tə bisi toú kwanaru u tei tə yahə bé tə kaám bé tə : «¿ A tən paa barə, bwaməm n kwa a yahə ?» Tə u yegə bé tə : «M hywam nii-desəm sani səsai. Dé m sebəsi du niim, sə tən pə paa hyahə fyatu, bə hyá bé tə, tə pə desə.

Bé tə : «M sahəru fyatu buri mangəm m hundu hyahə, də m bigə hyim.» Tə yau sə, «A ! M pə cesə suu. ¿ Fyatu tən paa barə ?» Pəbaru u yegə bé tə :

«Fyatu tóu kwanu kworəm bə hire bwaməm bigə kwanu hyahə.»

4 U dwopu u kaám bá
tə : «¿ A tóu firi ?»

5

d	i	s	ə	h	e	i	k
e	y	i	n	u	m	t	o
s	a	g	i	n	p	a	k
ə	s	a	n	d	ə	n	o
t	ə	p	d	u	y	a	u
a	k	a	ə	m	a	t	u

aka	hei	nində	sigə	tə
desə	hundə	num	sagi	ya
disə	kə	ɸə	sandə	yasə
du	kokou	pə	ta	yau
dum	matu	pisə	tana	yi

Byendəm 40

by	By
----	----

byendəkabə

byen

en

e

1

e	a	o
bye	bya	byo

2

bye
bya
byo

3

bye	bya	byo
hye	hya	hyo
he	ha	ho
ce	ca	co

4

byen
byendə
byendəka
byendəkabə

4

bya	sa	wo	pi	i
tibya	byensa	wosə	pihə	nui

Kasau cagə u byendəkabə bé tə : «M hyambə də i yuum suu, də kwandənu i n diem suu. M kwandənu bé i byensa suu.»

Yagu səsai, Sabu tən wondə bé n nua firi bou Kasau n yuum tahi u saba. U u kaám bé tə : «¿ Kasau, barə n paa-i də firi bou a n yuum tahi ?» Kasau u yegə bé tə : «Pitai yiebə yi wusə waki e, m

tei bé cesə bə ceri bé n nua i sui magərə. M hune bé n i pugə. Dé a nagə ya a saba, də kwandənu a fyerə a firi, bé də kogə bé fi bé a ya suu. Dé a nuoi nagə fuse, a bia a saba. Dé desəm pə wosə, a nuoi yí yangə.» Naru sə, «A ! Hyaməm e, m yi pə hyá.»

Sabu bigə bwam. U tei Naru yahə hau bé u kaám bé tə : «¿ Dé a nagə pugə a bigə suu, a yí paa barə ?» Naru u yegə bé tə : «Dé a nagə bé kə pugə suu, a n sahəru fyatu buri mangəm a hundu hyahə, də kə hyim. Də í diru yí fi mei kə kwanu suu.

Dé a pə nagə a bigə bwahə, m sage hyá bé tə tibya tou kwanu kworəm bə yí fi bé pugə kə kwanu suu, bə sage hire bwaməm.

Sabu cagə Naru bé tə : «Kwanaru kwa m yahə hau. ¿ Dé mindurəhu də doduum korə bigə, a yí kə pirə bé tei man tə ?» Naru u yegə bé tə : «A yí kə pirə bé tei pitai hyahə, bə kə wondə, a nundə tiim bé hune kə n hywam.

Dé kə bwam, də kə bwaməm pə wasə, a pə yasə m dwondə a yahə yiebə. Dé a pə nagə bwaməm dwondə a yahə yiebə, dé a nagə bé wosə, a pihə a nui.»

Bé ya u sebəsi bé tə : «Dé i nagə bé du niim, i sorə i soru tə n desə, i du nii-desəm. Dé i du niim, i pə paa hyahə fyatu, bə hyá bé tə, tə pə desə. Dé niim pə desə, m hyahə tən tou ninfugəbibi, bə sage tou bwaməm.»

U hywambəkə sə, «Magərə e ! M hyambə də Sabu bigə hya niim də m pə desə. Kə bwam e.»

6

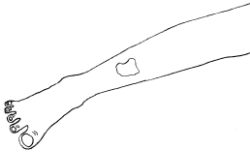
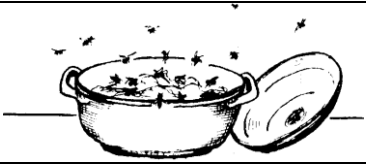
Sabu byensa u bigə b́
 tə : «Dá a wosə, a piḥə
 a nui.»

7

y	i	a	d	a	p	a	u
a	b	b	i	s	i	a	a
d	a	u	a	i	g	b	b
a	y	u	u	m	i	u	a
p	i	s	a	s	i	i	m
e	a	ə	s	ə	d	ə	b
b	u	s	i	b	a	g	ə
ə	s	ə	s	a	i	s	m

aba	bigə	dapau	ḥisa	simbə
abu	bisi	dapebə	sai	siim
asi	bugə	dai	sabi	sim
bagə	bui	dau	səsai	yia
bambə	busi	dia	sia	yuum
bayia	ḥuuse	pigi	sibə	

Byendəm 41

mw	Mw	mwahu mwa a	
nw	Nw	nwari nwa a	
sw	Sw	swosi swo o	

mw 1	a o mwa mwo
---------	----------------

mw 2	mwa mwo
---------	------------

nw 1	a o nwa nwo
---------	----------------

nw 2	nwa nwo
---------	------------

sw 1	o a swo swa
---------	----------------

sw 2	swo swa
---------	------------

3	mwa nwa swa mwo nwo swo mo no so
---	--

4	mwa mwahu
---	--------------

nwa nwari
----

swo swosi

-ce -ceti rə-ceti nwarə-ceti

4

bu	dwom	na	kwan
Swambu	dwombə	mwana	kwandə

Swambu dwopu bigə yi toú nwarə-ceti. U dwopu tei hyambə u hywambəkə kə kuhu hyahə bé kə kaám bé tə : «¿ Dé m nagə bé hirə nwari m kwanu hyáhə, m yí paa barə ?»

Kə u tə : «Swambu byensa u byendəkabə bé tə, swosi pə desə, sə toú ninfugəbibi. Dé sə dwombə hywangətu hyáhə, bé tei bé dwombə nwari hyáhə, də pə sui. A nwari yí kwandə nwarə-ceti.»

Swambu dwopu kə kaám bé tə : «¿ Barə n paa-i də a tən nagə wosə bé pihə a nui ?» Kə u yegə bé tə : «A ! M pə nagə bwaməm dwondə hirebə.» Bə sagə ya bé tə : «Dé m nagə bé hirə bwaməm m kwanu hyahə, m kwandənu bé n hyim fyatu buri mangəm. Bə sagə n mwahu tibya. Də yí fi mwana kworəm n bou m kwanu hyahə.»

Swambu dwopu tei u yahə bé u kaám bé tə : «¿ Dé m pə nagə m nuoi yangə, m yí paa barə ?» U u yegə bé tə : «Dé a pə nagə a nuoi yangə, də pə kwandənu a n yuum də desəm pə wosə. Yagu, dá m nagə byensa m byendəkabə, m tən fyerə e firi, bé də kogə, də n bei bə n yuum tahi. Də kwandənu də hirau yí pugə u nuoi suu.»

Bə sagə ya bé tə, dé ninfugəbibi sagə bou a nuoi hyahə, də pə sui bə hyá bé tə i yí yangə a nuoi. Dé i sagə nagə bé fusə, a yasə i fusə.»

U dwopu sə, «M yi pə hyá bé tə a toú ceri də kwanaru hau.»

Bé hunə bé cage Sari bé tə : «¿ A hyambə ? Swambu toú ceri də i wosə magərə. M kwandənu bé pugə u ceri suu. Hyaməm, m yí fi bé n toú kwanaru.»

6 A pə yasə swosi dwombə
a diru hyáhə.

7

n	i	n	g	ə	y	e	i
a	k	a	t	k	a	n	a
n	a	p	ə	a	n	u	m
i	a	ə	n	r	d	o	u
r	m	h	a	i	u	i	m
u	p	a	r	ə	h	u	m
f	u	s	u	p	a	i	i
d	a	a	m	ə	m	a	u

aka	hasa	naniru	parəhu
aməm	hum	napə	pua
daam	kaam	narə	tən
dou	kana	ningə	yandi
fusu	kari	num	yei
hai	məmau	nuoi	
ham	miu	pai	

Byendəm 42

pw	Pw	pwahau pwa a	
fw	Fw	fwa a	
tw	Tw	bitwoməm twoməm two o	

pw
1

a	o
pwa	pwo

pw
2

pwa
pwo

fw
1

a	o
fwa	fwo

fw
2

fwa
fwo

tw
1

o	a
two	twa

tw
2

two
twa

3

pwa	fwa	twa
pwo	fwo	two
pa	fa	ta

4

pwa pwahau	a fwa	two twoməm bitwoməm	pwa pwage pwagərə
---------------	----------	---------------------------	-------------------------

4

fwa
fwarə
fwarəhu

fya
fyatu
hunfyatu

ra
twora

Swambu hunfyatu pə ciem suu. U tei bé kaám u dwopu bé tə : «¿ M yí paa barə, m hunfyatu n ciem suu ?» U u yegə bé tə : «Də a nagə a hunfyatu n ciem suu, a paa kworəm.» Swambu yegə u kaám bé tə : «¿ A tən karə man tə kworəm ?» U dwopu u yegə bé tə : «M tən m karə m fwarəhu hyahə e.» Swambu yegə bé u kaám bé tə : «¿ A kworəm fwarəhu bou man tə ?» U dwopu u yegə bé tə : «M kworəm fwarəhu bou m hundu kuhu hau e.» Bé mwana Swambu ceri, də i sui magərə də u yí n touú u í kworəm fwarəhu.

U hywambəkə tei u tahi bé u kaám bé tə : «¿ Barə n paa-i a burə hunfyatu a yahə ?» U kə yegə bé tə : «M burə hunfyatu m yahə bé hyá bé tə hunfyatu də fyatu buri mangəm touú kwanu kworəm. Də í kworəm hire bwaməm hirau kwanu hyahə. Də a pə nagə m a korə, a n hyim də í fyatu. Də a sagə mwahu tibya, də sui. A kwanu yí n touú kworəm sani səsai. M mwahu twora sani səsai, a narə magərə.» Kə sə, «A magərə e. Twora sui pəpei e.»

Pəbaru kaám Sabu də Naru bé tə : «¿ I byensa barə i byendəkabə də nwari hau ?» Naru tə yegə bé tə : «M byensa m byendəkabə bé tə, də bə pə nagə

nwari kwandə nware-ceti, bæ pirə cebu də nidesəm bé də pwagərə suu. Bé pə yasə swosi dwombə də hyáhə. Bə hyá bé tə dé swosi dwombə nwari hyáhə, sə tən yasə e ninfugəbibi də hyáhə. Hyaməm, də yí wasə, ama, dé bæ pə də pwagərə suu, də yí kwandənu nware-ceti.»

Sari pwahau fwa u bitwoməm. Dé m buusu, u tən m pirə e bé fyerə m nuoi hyahə, bé m ba.

6 M yau m cagə bə tə : «Dé pwahau fwa bitwoməm, də sui magərə.»

7

Dé a nagə a bigə nei n desə suu, a kə nitə də ____ .	___ <u>u</u> ___
Dé a bigə bwam, kə yí hya ____ .	___ <u>m</u> ___
Dé tihu a touú, a handə niim bé ____ .	___ <u>a</u> ___
Hirau nagə bé bure ____ u kuhu hyahə.	___ <u>y</u> ___
Dé desəm kwa a n tən yuum sani, a yí fi bé ____ a nuoi.	___ <u>n</u> ___
Pitai yiebə yí fi bé a mwana ceri ____ hau.	___ <u>m</u> ___
Dé a sində yagu, a n pugə a ____.	___ <u>o</u> ___

Byendəm 43

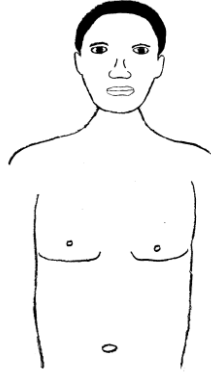
I	L
---	---

paləm

ləm

lə

ə

1

ə	a	i	o
lə	la	li	lo

2

lə
la
li
lo

3

lə	la	li	lo
fə	fa	fi	fo
mə	ma	mi	mo

4

lə
ləm
paləm

4

ya
yagə
yagəlai

twa
twabə

twan
twangə

a
wua

san
sandə

5

Dé desəm kwa, a pwa hyambə suu. Dé pwahau pə sahəru diru n su-tu, u bigə pwa ciem suu.	pwa
--	------------

Pəbaru kaám Sabu bé tə : «¿ Swambu hywambəkə toú nwari man tə ?» U tə yegə bé tə : «Kə toú nwari kə paləm hyahə e.»

Swambu n yi tei sani kə yahə, bé hyambə kə nwari bé tə : «A wondə a nwari suu də pə kwandə nwarə-ceti.» Kə u kaám bé tə : «¿ M yí paa barə ?» U kə yegə bé tə : «A də pwagərə də cebu, bé paa tiim, bé wua ninfugəbibi də hyahə. A pə yasə swosi dwombə də hyáhə. Hyaməm də yí wasə.»

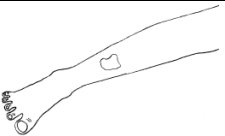

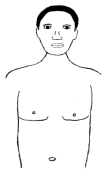
Yagəlai, Sari, də pwahau, də də sebəsi, bə yi bou də hundu kuhu hyahə e. U də kaám bé tə : «¿ Barə n paa-i də a toú kworəm fwarəhu a hundu kuhu hau ?» Də u yegə bé tə : «Də m nagə burə hunfyatu, m kwandənu bé paa kworəm hundu kuhu hyahə. Də kworəm kwa, tə pwa ciem suu.»

Də n cagə sani də pwahau bé wasə, bé ya də sebəsi sə karə hunfyatu. Bé sagə sə ya bé tə : «Də i hunə sani, i sahə hundu də hunfyatu bé mwana bisi di. Kwanu kworəm bou hunfyatu də fyatu buri mangəm hyahə. Də i mwahu tibya, də sagə sui. Bisi yagə twora narə magərə.» U pwahau sə, «A ! Magərə e. Pitai yiebə yagə, də kwandənu bisi n hyim suu bé n toú bansəm.»

Naru fyerə u firi yagəlai bé də kogə bə nagə byensa bisi sə saba, bé doú u dii hyahə bé n pisə. Sə wondə bé n nua də kwandənu də sə yí doú u tahi bé pirə firi. Bə hyá bé tə, də firi kwa sə n yuum tahi, sə pwa fi hyambə sə saba hyahə suu. Də

Byendəm 44 : sirəm

1		nwari	nwari nwa a
		mwahu	mwahu mwa a
		swosi	swosi swo o
		pwahau	pwahau pwa a
		fwa	fwa a
		bitwoməm	bitwoməm twoməm two o
		byendəkabə	byendəkabə byen en e
		paləm	paləm ləm lə ə

2	nwa nwari	mwa mwahu	swo swosi	pwa pwahau
2	a fwa	two twoməm bitwoməm	byen byendə byendəka byendəkabə	lə ləm paləm

Swambu hywambəkə u hyambə u kuhu hau bé u kaám bé tə : «¿ Dé nwari korə m bigə paləm hyahə, m yí paa barə ?» Swambu kə yegə bé tə : «Dé nwari korə a bigə paləm hyahə, a pə yasə də kwandə nwarə-ceti. A pə yasə swosi dwombə də hyáhə. A də pwagərə suu də nii-desəm də cebu bá wua ninfugəbibi də hyahə.»

Yagəlai, Swambu byendəkabə tei pitai hyahə waki. Pitai yiebə cagə bə ceri bə pə i cesə suu, bə hunə bé kaám Swambu bé tə : «¿ Dé a nagə bé hirə bwaməm a kwanu hyahə, a yí paa barə ?» U bə yegə bé tə : «Dé i nagə bé hirə bwaməm i kwanu hyahə, i n hyim fyatu buri mangəm, bə sagə n mwahu tibya. Twora sui magərə. Dé i sagə nagə fuse, i kwandənu bé pisə bé dou. Dé i touú kworəm fwarəhu i yahə, i yí fi burə hunfyatu.» Bə twangə u ceri suu, bé u ya bé tə : «Magərə e, də sui.»

Yagu, Sabu dau nagə bé byensa u bisi. U nagə də Sabu yí u mwana firi. Naru u kaám bé tə : «¿ A nagə firi n bou man tə ?» U u yegə bé tə : «M nagə

də n bou m yuum tahi e saba. Dé a nagə ya saba də desəm kwa, a yí fi bé yangə a nuoi.» Naru ya bé tə : «Ama, a pə duu bə yí fyerə a firi bé fi də kogə.» U sə, «A ! M yi pə hyá.»

Sabu hyambə də Naru nagə bé wosə. U u cage bé tə : «Dé a pə nagə a bwaməm dwondə bisi, də a nagə wosə, a pihe a nui.»

Naru sebəsi doú u dii hyahə bé u kaám bé tə : «¿ Barə n paa-i də pwahau fwa bitwoməm ?» U sə yegə bé tə : «Pwahau fwa bitwoməm bə hyá bé tə, dé u kwa bigə, u pwa fi bé kə karə twabə tahi. U n sagə tən sandə sani, də tən sui magərə.» Sari sə, «Magərə e. Dé pwahau bou bə pə fwa bitwoməm, a n hyá u kwa bigə.» U sebəsi sə, «Twabə sagə tən bou bə pə nagə bé cesə də hirau toú bigə. Hyaməm pə sui.»

4

A pwagərə a nwari suu.

Byendəm 45 : Dieməm

1 Swambu hywambəkə u yagə pitai yiebə wusə waki, Swambu tei waki bé n nua də sui, u ham bé cesə ceri. Waki n wasə sani, u hunə bá tei u dwopu yahə, bé tə: «Pitai yiebə ceri sui magərə. Waki sani, bə yagə, ...

2 M yahə, m yí fi bé pugə m bigə sui, dé m ....

3

Dé dau dounu, u kwandənu bé n ____ u pwahau.	__ _ <u>l</u> _ _ _
Pwahau yí fi bé paa u ninsi ____ yahə bé toú.	_ <u>y</u> _ _ _ <u>e</u> _ _
Dé a ____ buusu, a yí m ba.	_ _ _ <u>t</u> _ _ _ _ _
Sabu yagə _____ toú bwaməm də m wosə magərə.	_ _ <u>w</u> _ _ _ _ _ <u>u</u>
Dé a nagə bé hirə bwaməm a kwanu yahə, a hya _____.	_ _ _ _ _ ' _ _ _ <u>s</u> _ _
Dé a nagə a bigə kwanu mei suu, a n saheru _____.	_ _ _ _ _ <u>y</u> _ _ _
Sabu dau _____ u syeləku suu.	_ _ <u>a</u> _ _

Byendəm 46

dy	Dy	dyema dye e	
my	My	myesi mye e	
sy	Sy	syeli sye e	

dy
1

e	a
dye	dya

dy
2

dye
dya

my
1

e	a
mye	mya

my
2

mye
mya

sy
1

e	a
sye	sya

sy
2

sye
sya

3

dye	mye	sye
de	me	se

4

dye
dyema

mye
myesi

sye
syeli

səm
myesəm

4

sye syelə syeləku	sa hasa	swan swanhu sunswanhu	em dyem
-------------------------	------------	-----------------------------	------------

Naru bambə u bigə yagəlai bé tei bé hyambə Sari pwahau. U u ya bé tə : «Hirəbə yagə, dé pwahau sandə də sunswanhu, u pə kwandənu bé hasa u bigə. ¿ M yí paa barə ?» Naru u yegə bé tə : «Dé pwahau sandə, də sunswanhu, u kwandənu bé hasa u bitwoməm bə hyá bé tə də í myesəm toú kwanu kworəm bə yí fi pugə bigə kwanu.»

Sari pwahau hyambə də Naru fwa u bitwoməm. Dé m buusu, u tən dyem bé m pirə e, bé m hasa, bé m ba.

Sari pwahau kaám Naru bé tə : «¿ Dé a myesi duum, a yí paa barə ?» U u yegə bé tə : «Dé a myesi duum, a kwandənu bé tei syeli hyahə í pitai, bə a wondə.»

Sabu syeləku u yau magərə. Dé u yau u ya bé tə u tei bé du niim, u tən tei e bé du. Dé u u ya bé tə u sorə sahərəninsi, u tən sə sorə e suu. Naru kaám u bigə Pəbaru bé tə : «¿ A hyambə ? Dé bigə fwa kə yau, də sui magərə.»

Naru nagə pwagərə u bigə nwari, bé pirə cebu bé n nua niim pə desə suu. U ya u bigə bé tə : «Tei, a du nii-desəm bé hunə, m pwagərə a hywambəkə nwari.» Kə u yegə bé tə : «Niim bou Kasau bwigə hyahə, yasə, m tei bé du hyaməm, a kə pwagərə kə nwari.» U kə tə : «Kasau bwigə

hyahə niim pə desə, m toú ninfugəbibi, bə sagə toú bwaməm. Dé m pirə də í niim bə pwagərə bigə nwari, də pwa wasə, də yí kwandə nwarə-ceti. Tei soru tahi, a pirə cebu də tiim a mwana. Dé m nage bé wua ninfugəbibi m nwari hyahə, m kwandənu bé də pwagərə də cebu e, bə də paa tiim, də wasə.»

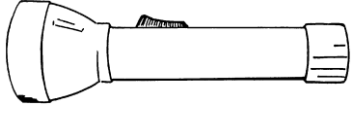
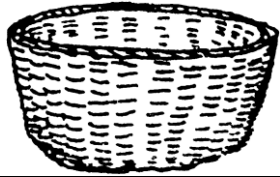
U bisi u kaám bé tə : «ǰ Barə n paa-i də a sahəru hunfyatu a hundu hyahə ?» U sə yegə bé tə : «M sahəru hunfyatu m hundu hyahə bə hyá bé tə : tə toú kwanu kworəm bə sagə hirə bwaməm hirau kwanu hyahə. Dé hirau nage bé pugə u kwanu suu, u n hyim fyatu buri mangəm, bə sagə mwahu tibya. Də í diru sagə yí fi mei u kwanu suu. Ama, də hunfyatu pə desə, m kwandənu bé handə nii-desəm bé tə pwagərə bé wua ninfugəbibi.» U bigə sagə cagə bé tə : «Dyema də twora narə magərə !»

Naru bigə yagə kə paləm hyahə duum. Kə yagə kə nage bé fusə. U kə ya bé tə : «Dé a kwanu nage bé fusə, a douú dii hyahə bé pisə. Dé a bwam, a pə yasə bwaməm dwondə duhu hyahə yiebə. Dé a nage bé wosə, a pihe a nui.»

Dé a toú kworəm fwarəhu a yahə hau, də sui. Naru kaám Pəbaru bé tə : «ǰ Kworəm fwarəhu bou man tahi tə ?» Tə u yegə bé tə : «Kworəm fwarəhu bou kuhu tahi e.»

⁶ Də sui də m bigə yí fi ya byali hyahə bə hyá bé tə...

Byendəm 47

ny	Ny	nyosəkau nyo o	
ty	Ty	tyosi tyo o	
py	Py	pyatəhu pya a	

ny 1	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="319 805 341 837">o</td> <td data-bbox="442 805 464 837">a</td> </tr> <tr> <td data-bbox="274 853 341 885">nyo</td> <td data-bbox="408 853 476 885">nya</td> </tr> </table>	o	a	nyo	nya
o	a				
nyo	nya				

ny 2	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="868 805 935 837">nyo</td> </tr> <tr> <td data-bbox="868 853 935 885">nya</td> </tr> </table>	nyo	nya
nyo			
nya			

ty 1	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="319 941 341 973">o</td> <td data-bbox="453 941 476 973">e</td> </tr> <tr> <td data-bbox="274 989 341 1021">tyo</td> <td data-bbox="420 989 487 1021">tye</td> </tr> </table>	o	e	tyo	tye
o	e				
tyo	tye				

ty 2	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="868 941 935 973">tyo</td> </tr> <tr> <td data-bbox="868 989 935 1021">tye</td> </tr> </table>	tyo	tye
tyo			
tye			

py 1	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="319 1078 341 1110">a</td> <td data-bbox="453 1078 476 1110">e</td> </tr> <tr> <td data-bbox="274 1126 341 1158">pya</td> <td data-bbox="408 1126 476 1158">pye</td> </tr> </table>	a	e	pya	pye
a	e				
pya	pye				

py 2	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="868 1078 935 1110">pya</td> </tr> <tr> <td data-bbox="868 1126 935 1158">pye</td> </tr> </table>	pya	pye
pya			
pye			

3	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="218 1217 285 1249">nyo</td> <td data-bbox="352 1217 420 1249">tyo</td> <td data-bbox="487 1217 554 1249">pya</td> <td data-bbox="621 1217 688 1249">pye</td> </tr> <tr> <td data-bbox="218 1265 285 1297">nwo</td> <td data-bbox="352 1265 420 1297">two</td> <td data-bbox="487 1265 554 1297">pwa</td> <td data-bbox="621 1265 688 1297">pwe</td> </tr> <tr> <td data-bbox="218 1313 285 1345">no</td> <td data-bbox="352 1313 420 1345">to</td> <td data-bbox="487 1313 554 1345">pa</td> <td data-bbox="621 1313 688 1345">pe</td> </tr> </table>	nyo	tyo	pya	pye	nwo	two	pwa	pwe	no	to	pa	pe
nyo	tyo	pya	pye										
nwo	two	pwa	pwe										
no	to	pa	pe										

4	nyo nyosə nyosəkau	pya pyatə pyatəhu	tyo tyosi	dou dounu
---	--------------------------	-------------------------	--------------	--------------

4	nyo nyosəm	pye pyetə	tyen tyendə
---	---------------	--------------	----------------

Yagu, Swambu tou u pyatəhu bé tei u nyosəkau yahə, bæ pə pugə tyosi bæ sagə pə pugə firi. U nyosəkau u kaám bé tə : «¿ Barə n paa-i də a sində yagu bæ kwa tyosi ? Də pə sui də hirau yí n sində yagu bæ pə pugə tyosi.» U u yegə bé tə : «A ! M pyetə e.»

Bə sagə cagə Swambu hywambəkə bé tə : «Də a dounu pwahau, i kwandənu bé n syeləku i twabə suu. Dau kwandənu bé n fwa u pwahau magərə. Də a sagə u dounu, a kwandənu bé u pugə suu bæ hyá bé tə : dé a pə u pugə suu, u pwa n a fwa suu. Də sui də a yí twangə də í ceri.» U hywambəkə u kaám bé tə : «¿ A yí tyendə pwahau n hyá bé tə a u fwa magərə ?» U kə yegə bé tə : «Də a nage pwahau n hyá bé tə a u fwa, a tən pə yisə bé u kaam. Də u bwam, a sagə u wondə suu. Hyaməm, u yí n hyá bé tə a u fwa.»

Nyosəkau byensa u byendəkabə bæ yagə, «Də pwahau sandə bitwoməm də sunswanhu, u kwandənu bé m hasa myesi. Bə hyá bé tə dé u pə

m hasa myesi, m yi n kwa bansəm bə sage yí n kwa kwanaru.» U byendəkabə yagə u nyosəm sui magərə.

Sabu sandə bitwoməm yagəlai. U dau m fwa magərə. Dé m buusu, u dau tən dyem bé m pirə e. U bisi tən m pugə e sani səsai, sə sage m fwa magərə.

Sabu nagə bé hirə bwaməm u bigə kwanu hyahə, bé karə hunfyatu buri mangəm bé burə u kuhu hyahə. Bé nundə dyema syeli hyahə, kə n mwahu. Diru n su-tu bou u kuhu hyahə. U yí fi bé karə fyatu buri mangəm də tibya u kuhu hyahə bé hunə. U sagə toú kworəm fwarəhu u kuhu tahi, u hundu kuhu yí n sui. Swambu dwopu toú nwari u paləm hyahə. U pə hyá u n nagə paa-i bé wua ninfugəbibi u nwari hyahə. Bé tei Swambu yahə hau bé u kaám bé tə : «¿ Dé a nagə wua ninfugəbibi a nwari hyahə, a yí paa bare ?» Də sunswanhu, Swambu u yegə bé tə : «A karə cebu, bé handə nii-desəm, bé də pwagərə bé pirə hywangətu də hyahə.»

Naru yagə, dé hirau nagə ceri, u tei Swambu tahi. U sebəsi u kaám bé tə : «¿ Swambu ham man tə ?» U sə yegə bé tə : «U ham u yahə e.»

⁶ Dé a duhu hyahə desə, də sui, bə hyá bé tə...

Byendəm 48

cw	Cw	<p>cwage</p> <p>cwa</p> <p>a</p>	
hw	Hw	<p>hwambəkə</p> <p>hwam</p> <p>am</p> <p>a</p>	
yw	Yw	<p>yworu</p> <p>ywo</p> <p>o</p>	

cw	a	o
1	cwa	cwo

cw	cwa
2	cwo

hw	a	o
1	hwa	hwo

hw	hwa
2	hwo

yw	o	a
1	ywo	ywa

yw	ywo
2	ywa

3	cwa	hwa	ywa	ywo
	ca	ha	ya	yo

4	cwa
	cwage

hwam
hwambə
hwambəkə

ywo
yworu

hwa
hwanə

4

la
lage
nalage

ywa
ywage
yiwwage

cwo
cworə

ni
pini

Yagelai, pitai yiebə yagə nalage bwaməm bou syeli hyahə. Bisi səsai kwandənu bé cwagə kə pini bé fi bwaməm pə sə korə.

Swambu cesə də pitai yiebə yagə nalage bwaməm bou syeli hyahə, u hunə bé cagə u pwahau də u yí tei cwagə bisi. U bisi n yi ham sani pitai hyahə, pitai yiebə hyambə də sə hwane magərə pini. Bə kaám Swambu pwahau bé tə : «¿ A tyendə a bisi n hwane pini ?» U sə, «A ! M pə hyá.» Bé bə cagə bé tə : «I kwandənu bé sə cwagə yiywage.»

Bə sagə wondə bisi suu bé u cagə bé tə u kwandənu bé pwagərə sə yworu suu tə n desə magərə. Dé sə desə, bwaməm pwa sə korə.

Swambu pwahau sandə u bitwoməm bé n m fwa magərə. Dé m buusu, u yí dyem bé m pirə bé m hasa myesi. U hyá bé tə pwahau myesəm tóu kworəm bə sagə narə. Dé a hyambə u bigə, kə kwanu sui magərə bə sagə desə.

Swambu yi bou u kuhu hyahə, bé n nage hunə, bé yisə pirə u pyatəhu bé tóu. U dwopu u kaám bé tə: «M nage bé handə niim bé hya, ¿ A tóu hwambəkə ?» U u kaám bé tə : «¿ A tyendə bé n sində bə pə pugə hwambəkə ? U u yegə bé tə : «M pyetə e, m yi duu e.»

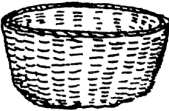

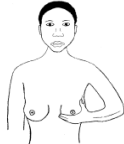

U yegə u kaám bé tə : «¿ A tou barə a pyatəhu hyahə ?» U u yegə bé tə : «M tou tibya, twora, dyema də hunfyatu. M tyosi sagə bou hyahə : də pə sui dé m yí sində yagu də tyosi kwa.» U dwopu u cworə hunfyatu. U karə bé u paa bə sagə u paa tibya. U hunə bé burə u yahə.

Swambu dwopu tou nwari u paləm hyahə bə pə hyá u n paa-i bé wua ninfugəbibi də hyahə. Bé tei Swambu tahi bé u kaám bé tə : «¿ Dé ninfugəbibi bou a nwari hyahə, də a sagə kwa tiim, a yí paa barə ?» U u yegə bé tə : «Dé ninfugəbibi bou a nwari hyahə, a də pwagərə suu də nii-desəm də cebu. Hyaməm, a yí fi bé i wua. A sagə pə yasə swosi dwombə də hyáhə. Ama, dé a nwari kwandə nwarə-ceti, a kwandənu bé tei pitai, pitai yiebə də wondə bé paa tiim də hyahə.»

Kasau nyosəkau cagə u hywambəkə bé tə Kasau nyosəm sui magərə. U yagə, «Dé a dounu pwahau, a kwandənu bé n u syeləku suu, bé n u fwa magərə. Dé a sagə u dounu, a pə kwandənu bé n twangə twabə. A kwandənu bé u pugə suu bə hyá bé tə, dé pə u pugə suu, u pwa n a fwa suu.» Də sunswanhu, u hywambəkə sə, «¿ Magərə e ? A m cagə e, m tən pə hyá.»

- 6 Dé dau syeləku u pwahau də u bisi, də sui bə hyá bé tə...

Byendəm 49 : sirəm

1		dyema	dyema dye e
		nyosəkau	nyosəkau nyo o
		pyatəhu	pyatəhu pya a
		hwambəkə	hwambəkə hwam am a
		myesi	myesi mye e
		syeli	syeli sye e
		tyosi	tyosi tyo o
		cwagə	cwagə cwa a

	yworu	yworu ywo o
---	--------------	-------------------

2	<table border="1"> <tr><td>dye</td></tr> <tr><td>dyema</td></tr> </table>	dye	dyema	<table border="1"> <tr><td>nyo</td></tr> <tr><td>nyosə</td></tr> <tr><td>nyosəkau</td></tr> </table>	nyo	nyosə	nyosəkau	<table border="1"> <tr><td>pya</td></tr> <tr><td>pyatə</td></tr> <tr><td>pyatəhu</td></tr> </table>	pya	pyatə	pyatəhu	<table border="1"> <tr><td>hwam</td></tr> <tr><td>hwambə</td></tr> <tr><td>hwambəkə</td></tr> </table>	hwam	hwambə	hwambəkə
dye															
dyema															
nyo															
nyosə															
nyosəkau															
pya															
pyatə															
pyatəhu															
hwam															
hwambə															
hwambəkə															

2	<table border="1"> <tr><td>mye</td></tr> <tr><td>myesi</td></tr> </table>	mye	myesi	<table border="1"> <tr><td>syə</td></tr> <tr><td>syeli</td></tr> </table>	syə	syeli	<table border="1"> <tr><td>tyo</td></tr> <tr><td>tyosi</td></tr> </table>	tyo	tyosi	<table border="1"> <tr><td>cwa</td></tr> <tr><td>cwagə</td></tr> </table>	cwa	cwagə	<table border="1"> <tr><td>ywo</td></tr> <tr><td>yworu</td></tr> </table>	ywo	yworu
mye															
myesi															
syə															
syeli															
tyo															
tyosi															
cwa															
cwagə															
ywo															
yworu															

Pəbaru tei Kasau yahə bé n nua Kasau də u pwahau, bə ham. Tə bə kaám bé tə : «Dé bwaməm korə a bigə, a yí n sahəru bare də kə hyim ?»

Kasau tə yege bé tə : «Dé bwaməm korə a bigə, a karə fyatu buri mangəm bé n sahəru hundu, də kə hyim. Bé n mwahu tibya, dyema də twora.

Hyaməm, kworəm yí n bou kə kwanu hyahə, kə yí n toú kwanaru, bə sagə yí n toú bansəm magərə. Dé bigə hyim diru n su-tu, tə yí n hirə bwaməm, də kə kwanu yí n ciem magərə.

Dá kə sagə tən nagə hya, kə pirə hwambəkə, bé handə nii-desəm bé hya.» Bé tə : «Dé a nagə bé hirə nalagə bwaməm, a sagə kwandənu bé dyem bé kə cwagə nalagə pini sani səsai.»

Kasau hywambəkə yi nagə bé tei kə yau yahə yagu bə kwa tyosi. Naru kə wusə bé kə kaám bé tə : «¿ A tyendə bé n sində yagu bə pə pugə tyosi ?

Dé a tən nagə bé n sində yagu, a cworə tyosi bé n pugə. Ama, dé a cworə, a paa yiywagə bé də pugə suu.»

Swambu n yi nagə sani bé dounu, u yau yi nagə bé u mwana ceri, bé u wusə bé tə : «A n tən dounu sani pwahau, a kwandənu bé n u syeləku suu, bé n u fwa magərə. A kwandənu bé u pugə suu, bə sage pugə i bisi suu. Dé a pə bə pugə suu, a yí pyetə. I kwandənu bé n hwanə i twabə.»

Syeli hyahə yiebə yagə nyosəkau nyosəm sui magərə. U cagə u byendəkabə bé tə : «Dé hirau sandə bigə də sunswanhu, u kwandənu bé kə pugə suu. Bé pwagərə kə kwanu də kə yworu də cebu sani səsai. Hyaməm, bwaməm pwa kə korə.»

U bisi sarə duhu hyahə, bé pirə pyatəhu, bé wurə hywangətu bé tə wutə u kworəm fwarəhu hyahə. Də í kworəm fwarəhu bou u kuhu tahi e. U bure u hunfyatu, bé karə kworəm bé paa u hundu kuhu hyahə. U hyá kworəm suu.

Pəbaru yau Naru fwa magərə u bitwoməm. Tə hyambə də m tən buusu, u tei bé m pirə bé m hasa myesi. U hyá bé tə pwahau myesəm toú kworəm bə sage narə. Dé a hyambə u bigə, kə kwanu sui magərə bə sage desə.

4 Dé nii-desəm kwa a syeli hyahə, a yí fi bé...

50 Yaam dwonsəm

Swambu hywambəkə tei Swambu nyosəkau yahə, bé u cagə bé tə : «M yau bwam e. Mindurəhu də doduum u toú, də tihu sagə u toú. Bansəm kwa u kwanu hyahə, u nagə bé fuse sani səsai. ¿ U kwandənu bé paa barə ?» U kə yegə bé tə : «M tən byensa m byendəkabə səsai bé tə, dé bwaməm bə korə, bə kwandənu bé tei pitai, pitai yiebə wondə bə hiim hyahə bé hyambə.»

Kə yegə bé tə : «Syeli hyahə, sidau bwaməm bou magərə, m hwanə. M yi nagə bé dounu. ¿ Dé m nagə bé hirə sidau bwaməm, m kwandənu bé paa barə ?» U kə yegə bé tə : «Dé a pə nagə sidau bwaməm a korə, dé a nagə bé dounu, a pə kwandənu bé dyem bé mandə a pwahau dé i nam pə dounu. I kwandənu bé tei pitai, pitai yiebə wondə i hiim hyahə bé hyambə dé bwaməm kwa. I n dounu sani, a kwandənu bé n twangə a pwahau e, u cerau.»

Kə u yegə bé tə : «Syeli hyahə, dabə cagə bé tə, dé a toú yabə-swatakə, də sui.» U kə yegə bé tə : «A pə duu, yabə-swatakə yí fi bé dei, bə sagə yí fi bé cierə. Dé a pwa fi bé pugə a hyim, a pirə yabə-swatakə. Ama, dau n tən dounu sani, də sui də u yí n syeləku u pwahau bə u pugə suu. Dé u yisə bé twangə pwobə twabə, də pə sui. U pə yasə sidau bwaməm u dwondə. Twabə pugə də í ceri, twabə

pə i pugə suu. Dé sidau bwaməm a dwondə, m sage yí fi bé dwondə a bitwoməm.»

Sidau bwaməm yí fi bé a dwondə, dé twabə hiim doú a kwanu hyahə. Dé a nagə bé pwondə a yworu, a wondə suu də daməkə desə, də kə sage pə doú təntwani. A n nəm tei sani bé pwondə a yworu, a karə niim n wuum-məm ninfugəbibi bé pwagərə daməkə, bé fi bé wua ninfugəbibi kə hyáhə. Dé a pə nagə bwam-turəkam a korə, a pugə a kwanu suu.» Kə sə, «A magərə e ! Dé m twangə pwobə pwompwom, bwam-turəkam yí m korə bə wosə magərə.»

Kaáməm n dyeməm bou yaam hyahə :

1. ¿ A hyá hirəbə n toú-bə sidau bwaməm ?
2. ¿ Sidau bwaməm kogu kəm tə ?
3. ¿ A cesə də bə yagə bwam-turəkam twam bou bwosi hyahə ?
4. ¿ A yí pugə kəm tə a hyim də a təpuu də í bwam-turəkam pə i korə ?

Byali kənkana də kənkandei yunfə

(A. SAMBIENI)

Maani, tə byendə kənkana e də kənkandei,
Maani, tə byendə kənkana e də kənkandei,
Byali hyahə í kənkana e də kənkandei,
Byali hyahə í kənkana e də kənkandei.

a, b, c, d, e kənkana e də kənkandei,
ə, f, g, h, i kənkana e də kənkandei,
k, l, m, n, o kənkana e də kənkandei,
p, r, s, t, u kənkana e də kənkandei,
w, y : Tə byendə kənkana e də kənkandei.
Byali hyahə í kənkana e də kənkandei,

Maani, tə byendə kənkana e də kənkandei,
Maani, tə byendə kənkana e də kənkandei,
Byali hyahə í kənkana e də kənkandei,
Byali hyahə í kənkana e də kənkandei.

Byendəm də m hana :

Byendəm 25 : n.....	4
Byendəm 26 : c	6
Byendəm 27 : ie	8
Byendəm 28 : w.....	10
Byendəm 29 : sirəm.....	12
Byendəm 30 : bw	14
Byendəm 31 : m	16
Byendəm 32 : kw.....	18
Byendəm 33 : hyw	20
Byendəm 34 : sirəm.....	22
Byendəm 35 : uoi	24
Byendəm 36 : dw	26
Byendəm 37 : f.....	28
Byendəm 38 : fy.....	30
Byendəm 39 : sirəm.....	32

Byendəm 40 : by.....	35
Byendəm 41 : mw, nw, sw.....	38
Byendəm 42 : bw, fw, tw.....	41
Byendəm 43 : l.....	44
Byendəm 44 : sirəm.....	47
Byendəm 45 : dieməm.....	50
Byendəm 46 : dy, my, sy.....	51
Byendəm 47 : ny, ty, py.....	54
Byendəm 48 : cw, hw, yw.....	57
Byendəm 49 : sirəm.....	60
50 Yaam dwonsəm.....	63

Kɛnkana dɛ kɛnkandɛi byali hyahɛ (L'alphabet byali)

Kɛnkana (Kɛnkandɛi) <small>(lettres miniscules)</small>	Kɛnkan-ceta <small>(lettres majuscules)</small>	Nwanɛm
a (a)	A	saba
b	B	bisi
c	C	cebu
d	D	dabɛ
e	E	sebɛsi
ɛ	Ǝ	busɛ
f	F	firi
g	G	bigɛ
h	H	hina
i	I	bisi
k	K	kokou
l	L	palɛm
m	M	mindigɛ
n	N	niu
o	O	soru
p	P	pisɛ
r	R	sarɛ
s	S	sou
t	T	tiim
u	U	bugɛ
w	W	waki
y	Y	ya

Imprimé par AFASA, BP 57, Kara
Numéro d'impression :
Nombre d'exemplaires : 500
Dépôt légal : 1er trimestre 2009

Pei (prix) : 500 F CFA